

Södertörns högskola

Kompletterande lärarutbildning 60p AU3

Gymnasieskolans samverkan med det omgivande samhället

En studie i hur dagens näringsliv och gymnasieskolans
näringslivskontakter återspeglas i företagsekonomiundervisningen
vid två gymnasieskolor

C-opsats i pedagogik VT 2007

Författare: Lars Sundelind

Handledare: Maria Borgström

Examinator: Kenneth Awebro

Abstract / Sammanfattning

Non-compulsory schools in Sweden should make use of the knowledge and experience that is available in society according to the aims and objectives of the Curriculum for the Non-Compulsory School System - Lpf 94. There are however only a few studies which have focused on the contacts between non-compulsory schools and society as represented by the business world in Sweden.

The purpose of this study is to examine in what ways and to what extent non-compulsory schools are following the Curriculum by using the knowledge and experience of the business world. The perspectives have been: Which contacts in the business world and which working practices from the business world are implemented in teaching in non-compulsory schools? In what way do these contacts and working practices affect the teaching and learning of business administration? The purpose of this study is also to examine if the teachers in non-compulsory schools use business information and different kinds of business knowledge and experiences in order to keep themselves up-to-date regarding the business world. The perspectives have been: Are the teachers using up-to-date business information or business experience? Are the teachers applying a multicultural perspective in teaching business studies? In what way does this kind of information or first-hand experience affect the teaching and learning of business administration?

The method used in this study was to interview seven teachers from two non-compulsory schools in Stockholm. The research showed that both schools use different kinds of business contacts, business experience and up-to-date business information as input in their teaching. Both schools are also using mini enterprise and work experience in teaching the pupils business administration. Only a few of the teachers have applied a multicultural perspective in their teaching. The research also showed that it will take time, resources and coordination to increase contacts with the business world. These contacts are essential for helping the pupils to achieve a degree of practical learning and knowledge which is mentioned in the Curriculum for the Non-Compulsory School System as well as being in demand in working life.

Keywords: Non-Compulsory School System, business world, business administration, mini enterprise, multicultural perspective

(In Swedish) Huvudsyftet med denna uppsats är att undersöka vilka **näringslivskontakter** och **näringslivsanknutna arbetsformer** som lärare i företagsekonomi på två olika gymnasieskolor använder samt hur detta påverkar och återspeglas i undervisning och i kunskap i företagsekonomi. Detta för att följa upp hur läroplanens (Lpf 94) målsättningar och riktlinjer följs av den enskilda skolan när det gäller att tillvarata kunskaper och erfarenheter i det omgivande samhället. Syftet är också att undersöka om dessa lärare använder aktuell **näringslivs-information**, egna och andras **näringslivserfarenheter** eller ett **mångkulturellt perspektiv på näringslivet** samt hur detta i förekommande fall påverkar undervisning och kunskap i företagsekonomi. Detta för att följa upp om och hur lärarna håller sig ajour när det gäller nya erfarenheter och kunskaper avseende näringslivet och ämnet företagsekonomi.

Jag har gjort en kvalitativ undersökning baserad på djupintervjuer med sammanlagt sju företagsekonamilärare vid två olika skolor i Stockholmsområdet. Undersökningen visar att båda gymnasieskolorna använder näringslivskontakter i undervisningen samt på olika sätt tillvaratar näringslivs-information och erfarenheter hos näringsliv och lärare. Av undersökningen framgår också att båda skolorna i undervisningen använder elevföretag i samarbete med organisationen Ung Företagsamhet (så kallad UF-företag) som en näringslivsanknuten arbetsform. Intervjupersonerna har endast i mindre omfattning tillämpat ett mångkulturellt perspektiv i undervisningen.

Det krävs resurser i form av tid och en ökad samordning av skolornas näringslivskontakter för att ytterligare kunna utveckla utbytet med näringslivet. Utbytet med näringslivet bidrar till att förmedla de kunskaper som eleverna behöver för yrkes- och arbetslivet och som gymnasieskolan inte själv kan tillhandahålla. Utbytet bedöms vara en viktig förutsättning för att eleverna ska kunna börja tillgodogöra sig praktikgrundad kunskap i form av färdighet och förtrogenhet inom företagsekonomi. Denna kunskap omnämns i läroplanen (Lpf 94) och är användbar och efterfrågad i yrkeslivet.

Innehållsförteckning

1	Inledning och bakgrund	5
1.1.1	Syfte	7
1.1.2	Frågeställningar	8
1.1.3	Metod	9
1.1.4	Intervjupersoner	12
1.1.5	Teoretiska utgångspunkter	13
1.1.6	Tidigare forskning	15
2	Näringslivskontakter och näringslivsanknutna arbetsformer	18
2.1.1	Föreläsningar	18
2.1.2	Studiebesök	19
2.1.3	Direktkontakt mellan näringsliv och elever	20
2.1.4	Projektarbete och problemlösning	21
2.1.5	Yrkespraktik	22
2.1.6	Sammanfattning och analys	23
3	Näringslivsinformation och näringslivserfarenhet	26
3.1.1	Lärarnas egen arbetslivserfarenhet	26
3.1.2	Näringslivsinformation	27
3.1.3	Kollegialt utbyte och samarbete	28
3.1.4	Ett mångkulturellt perspektiv i undervisningen	29
3.1.5	Sammanfattning och analys	30
4	Sammanfattande diskussion och framtida forskning	32

1 Inledning och bakgrund

Jag arbetade som kvalificerad ekonom (revisor, ekonomikonsult, controller och ekonomichef) i näringslivet under 20 år innan jag år 2005 påbörjade steget över till läraryrket. Jag tycker mot bakgrund av mina erfarenheter från näringslivet att en koppling till verkligheten utanför skolan borde vara en mycket viktig aspekt av dels undervisningen i ämnet företagsekonomi, dels skolans uppgift att förbereda eleverna inför yrkes- och samhällslivet.

Det är därför viktigt att gymnasieskolan på de studieförberedande programmen, där ämnet företagsekonomi ingår, samverkar respektive följer med utvecklingen i samhället utanför skolan. När det gäller företagsekonomi så är näringslivet en naturlig representant för samhället utanför skolan. Näringslivets olika typer av företag och affärsverksamhet utgör grunden för ämnet företagsekonomi och dess traditionella uppdelning på fyra huvudområden: redovisning (bokföring), marknadsföring, organisation och ledarskap samt kostnads- och intäktsanalys.

Vad står det då i 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94, om samverkan mellan skolan och samhället utanför skolan?

Enligt läroplanen är huvuduppgiften för skolan: *”att förmedla kunskaper och skapa förutsättningar för att eleverna skall tillägna sig och utveckla kunskaper” (...)* förbereda dem för att arbeta och verka i samhället”.

(Lpf 94 kapitel 1.2 Gemensamma uppgifter för de frivilliga skolformerna)

När det gäller kunskaper och lärande slår läroplanen fast att:

”Kunskap är inget entydigt begrepp utan kommer till uttryck i flera olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra” (Lpf kapitel 1.2)

Det framgår också av läroplanen att:

”Skolan kan inte själv förmedla alla de kunskaper som eleverna kommer att behöva.”

”Skolan skall ta tillvara de kunskaper och erfarenheter som finns i det omgivande samhället och som eleverna har från bl.a. arbetslivet. Den värld eleven möter i skolan och det arbete eleven deltar i skall förbereda för livet efter skolan.” (Lpf 94 kapitel 1.2)

Den enskilda skolan skall enligt läroplanen:

”eftersträva ett bra samarbete med arbetslivet vilket är viktigt för all gymnasial utbildning men av avgörande betydelse för den yrkesförberedande utbildningens kvalitet.” (Lpf 94 avsnitt 1.2)

Personalen i skolan skall enligt läroplanens riktlinjer (Lpf 94 avsnitt 2.4) i sin information och vägledning av eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan. Skolans personal skall i utbildningen utveckla och utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbetsliv.

Jag gjorde min verksamhetsförlagda utbildning (VFU) vid en av de två gymnasieskolor som ingår i min undersökning. Jag noterade då att den skolan arbetade med elevföretag som projektarbete för många elever på de studieförberedande programmen. Detta födde idén om att undersöka i vilken utsträckning gymnasieskolan arbetar med näringslivskontakter och näringslivsanknutna arbetsformer samt i vilken utsträckning elevföretag är verklighetsanknutna.

Det är genom ett samarbete med den ideella organisationen Ung Företagsamhet (UF) som eleverna får en möjlighet att driva elevföretag. Dessa så kallade UF-företag bygger på elevernas egna affärsidéer och erbjuder verkliga varor och tjänster till försäljning. Under ett läsår följer eleverna ett UF-företags livscykel från start till avveckling. Genom arbetet med UF-företag ges eleverna möjlighet

att under projektliknande former utveckla t.ex. kreativitet, företagsamhet, entreprenörskap och samarbetsförmåga. Men de ges också en möjlighet att tillämpa sina teoretiska kunskaper från ämnet företagsekonomi i verkliga situationer. Eleverna ska även föra loggbok under UF-året som ett verktyg för reflektion över sina nya kunskaper och erfarenheter.

Jag vill mot bakgrund av mina egna erfarenheter och läroplanens skrivningar undersöka gymnasieskolans samarbete och utbyte med näringslivet inom ramen för ämnet företagsekonomi. Innehåller utbytet mellan skola och näringslivet personkontakter eller praktikgrundade och i näringslivet vanligt förekommande arbetsformer?

Jag vill också undersöka om gymnasielärarna tillgodogör sig kunskap och erfarenheter om utvecklingen inom näringslivet och inom ämnesområdet företagsekonomi via aktuell näringslivs- och ämnesinformation eller genom personliga kontakter.

När det gäller gymnasielärarnas kunskap om utvecklingen inom näringslivet så vill jag **fördjupa** min undersökning genom att följa upp i vilken utsträckning gymnasielärarna är medvetna om det mångkulturella Sveriges påverkan på dagens näringsliv och om de i så fall anlägger ett mångkulturellt perspektiv i undervisningen. Detta mot bakgrund av att det mångkulturella Sverige utgör en växande del av det omgivande samhället vilket innebär att det finns en växande och betydande mångkulturell marknad i Sverige för svenska företag att bearbeta. Det finns också allt fler människor i näringslivet som har en mångkulturell bakgrund.

1.1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilka **näringslivskontakter** och **näringslivsanknutna arbetsformer** som lärare i företagsekonomi på två olika gymnasieskolor använder samt hur detta påverkar och återspeglas i undervisning och kunskap i företagsekonomi. Detta för att följa upp hur läroplanens (Lpf 94) målsättningar och riktlinjer följs av den enskilda skolan när

det gäller att tillvarata kunskaper och erfarenheter i det omgivande samhället genom kontakter och samarbete med näringslivet.

Syftet är också att undersöka om lärare i företagsekonomi på två olika gymnasieskolor använder aktuell **näringslivsinformation**, egna och andras **näringslivserfarenheter** eller **ett mångkulturellt perspektiv på näringslivet** samt hur detta i förekommande fall påverkar undervisning och kunskap i företagsekonomi. Detta för att följa upp om och hur lärarna håller sig ajour när det gäller nya erfarenheter och kunskaper avseende näringslivet och ämnet företagsekonomi.

1.1.2 Frågeställningar

För att nå mitt syfte med att undersöka vilken typ av näringslivskontakter, näringslivsinformation, arbetsformer och mångkulturellt perspektiv som intervjuade lärare använder har jag valt följande övergripande frågeställningar i min undersökning.

- Vilka personliga kontakter med näringslivet har lärarna och på vilka sätt används personer verksamma inom näringslivet i undervisningen?
- Använder lärarna i undervisningen de i näringslivet vanligt förekommande arbetsformerna yrkespraktik, projektarbete (UF-företag eller liknande) eller problemlösning?
- På vilket sätt tillgodogör sig och utbyter lärarna aktuell näringslivsinformation, egna och andras näringslivserfarenheter, ämnesfrågor och aktuell ämnesdiskurs?
- På vilka sätt använder lärarna ett mångkulturellt perspektiv i företagsekonomiundervisningen?

1.1.3 Metod

Jag har valt att göra en kvalitativ undersökning baserad på djupintervjuer med sammanlagt sju företagsekonomicilärare som intervjupersoner vid två olika gymnasieskolor (i två olika kommuner) i Stockholmsområdet.

Valet av två gymnasieskolor syftar till att ge en bredare bild av hur gymnasieskolan arbetar med de övergripande frågeställningar som jag använder i min undersökning (jämfört med om undersökningen endast omfattat en skola).

Syftet med kvalitativa intervjuer är enligt Holme & Solvang (1997 sid. 101) att öka informationsvärdet för att skapa en grund för djupare kunskap om det vi studerar. Detta innebär att urvalet av undersökningsenheter (intervjupersoner) inte är tillfälligt. Urvalet görs strategiskt utifrån några utvalda kriterier för att få en variation i materialet och ett så stort informationsinnehåll som möjligt.

Urvalet av intervjupersoner varierar med avseende på kön, ålder, antal år i yrket, anställningstid på nuvarande skola och tidigare arbetslivserfarenhet utanför skolan. Samtliga lärare har (muntligt) delgivits undersökningens syfte och fått samma öppna respektive direkta (ej öppna) frågor. Jag har medvetet strukturerat frågorna i syfte att försöka minimera risken för missförstånd. Jag har inspirerad av Lantz (2003) i huvudsak valt öppna frågor för att fånga intervjupersonernas subjektiva bild av verkligheten i skolan.

”I den riktade öppna intervjun beskriver den tillfrågade fritt sitt sätt att uppfatta ett fenomen (...). Respondenten beskriver sin bild av verkligheten och intervjun ger data som ökar förståelsen för människors subjektiva erfarenheter. ”

(Lantz 1993 sid. 18)

Mitt val av en direkt fråga till lärarna avseende arbetsformerna yrkespraktik, projektarbete (UF-företag eller liknande) och problemlösning motiveras av att dessa arbetsformer är viktiga och vanligt förekommande i näringslivet.

Det finns enligt min bedömning goda förutsättningar för att dessa arbetsformer även ska fungera inom ramen för skolans undervisning.

Som inspiration och underlag till mina intervjufrågor har jag använt mina erfarenheter från näringslivet och från min VFU samt litteratur som berör förhållandet mellan skola och samhälle/näringsliv eller mångfald i näringslivet.

Jag inledde intervjuerien med en provintervju med ytterligare en lärare vid den ena skolan. Syftet med en provintervju är enligt Lantz (2003 sid. 66) att granska intervjuens validitet (giltighet). Dvs. mäter jag det jag vill (eller tror mig) mäta. Jag vill med min provintervju testa om mina frågor uppfattades och tolkades på ett sånt sätt att jag skulle kunna använda svarsinformationen för att besvara mina övergripande frågeställningar.

I kvalitativa undersökningar måste vi enligt Holme & Solvang (1997 sid. 80) kunna ändra på uppläggningsen av en undersökning under själva genomförandet på grund av de nya insikter vi får under undersökningens gång. Men det kan också vara en svaghet med en sådan flexibilitet eftersom det gör det svårare att jämföra informationen från de olika undersökningsenheterna.

Jag bedömer det som naturligt att mitt resonemang och mina följdfrågor successivt byggts upp under intervjueriens gång. Som lärarstudent med ringa erfarenhet av praktiskt lärararbete är det svårt att i förväg fundera ut och välja möjliga aspekter och exempel på hur en samverkan och ett utbyte mellan lärare och näringsliv kan se ut.

Efter provintervjun tog jag även med yrkespraktik i min direkta intervjufråga om arbetsformer. Efter de två inledande intervjuerna utökade jag mina öppna intervjufrågor till att även omfatta det kollegiala utbytet mellan lärare på samma skola när de gäller näringslivserfarenheter, aktuell ämnesdiskurs och aktuella ämnesfrågor. Jag har i efterskott kunnat gå tillbaka till de första intervjupersonerna med mina tillkommande frågor. Jag har också vid oklarheter i mina anteckningar haft möjlighet att få förtydliganden från berörda lärare. Enligt min samlade bedömning har jag därför kunnat jämföra svarsinformationen på ett tillförlitligt sätt.

Av utrymmesskäl återger jag inte mina intervjuanteckningar i uppsatsen utan jag refererar, citerar och sammanfattar det som jag bedömt som nödvändigt för min undersökning. Jag spelade in de första fyra intervjuerna på band som backup till mina egna anteckningar. Jag upptäckte dock vid genomlysning av banden att mina anteckningar under dessa intervjuer i allt väsentligt fångade huvudinnehållet i lämnade uppgifter vilket är skälet till att jag inte spelade in resten av intervjuerna.

Av tidsskäl har inte intervjupersonerna fått möjlighet att läsa igenom uppsatstexten vilket givetvis är en brist. Jag har inte hunnit få samtliga intervjupersoners tillstånd att använda deras förnamn i uppsatsen. Därför har jag valt att anonymisera dem med varsin bokstav (versal).

I själva analysen av intervjuvaren har jag gått igenom, strukturerat och jämfört mina anteckningar från de olika intervjuerna i syfte att försöka hitta samstämmiga och centrala teman bland intervjuvaren. Jag har också letat efter tydligt redovisade avvikelser mot dessa teman (som jag vid behov citerar i den fortsatta redovisningen). Jag har i min analys även försökt beakta intervjupersonernas uttalanden om samma saker fast de uttryckts på olika sätt.

I mina intervjufrågor och i min svarsanalys har jag använt några centrala begrepp som jag definierat på följande sätt. Med **aktuell näringslivsinformation** avses den information och fakta som finns om näringslivet och företagsekonomi utöver använda läroböcker. Dvs. information i olika former och från olika källor efter det att använda läroböcker trycktes.

Med i näringslivet **vanligt förekommande arbetsformer/arbetsätt** avses i denna undersökning projektarbete (UF-företag eller liknande), problemlösning och yrkespraktik.

Med **ett mångkulturellt perspektiv i undervisningen** avses det mångkulturella Sveriges påverkan på näringslivet och därmed ämnet företagsekonomi när det

gäller t.ex. företagande, marknadsföring till mångkulturella kundgrupper samt organisation och ledarskap i företag och arbetsgrupper där människor med en mångkulturell bakgrund ingår.

1.1.4 Intervjupersoner

V (kvinna) är 44 år och tog sin lärarexamen år 2000.

Åtta års arbetslivserfarenhet från näringslivet (marknadsföring) och arbete utomlands.

På nuvarande skola sen 2000.

S (kvinna) är 43 år och tog sin lärarexamen 1988.

Några års arbetslivserfarenhet från näringslivet (redovisning, kostnads- och intäktsanalys)

På nuvarande skola sen 1988.

H (man) är 43 år och behörig lärare sen 2003.

Femton års arbetslivserfarenhet från näringslivet som anställd (med ledaransvar) och som egen företagare (enmansföretag). På nuvarande skola sen 2003.

Ö (man) är 55 år. Lärarexamen togs 1976. 20 år som idrottslärare, 10 år som ekonomilärare.

Ingen arbetslivserfarenhet från näringslivet. Ledarerfarenhet som (steg 3 utbildad)

fotbollstränare under flera år. På nuvarande skola sen 1982.

M (kvinna) är 33 år och behörig lärare sen 2003.

Sju års arbetslivserfarenhet från näringslivet (i huvudsak organisationsutveckling).

Ledaransvar under ett år. På nuvarande skola sen 2003.

Y (kvinna) är 50 år och har en lärarutbildning (1978) från ett annat EU-land.

Näringslivserfarenhet från hemlandets näringsliv och svenskt näringsliv (marknadsföring mm). Har arbetat på nuvarande skola sen 1994.

X (man) är 49 år och lärare sen 1994.

Femton års arbetslivserfarenhet från finanssektorn.

Har arbetat på nuvarande skola sen 1996.

1.1.5 Teoretiska utgångspunkter

Jag har i min undersökning låtit mig inspireras av Arvid Löfbergs analys och funderingar kring olika typer av kunskap i boken Pedagogik som vetenskap (Bron & Gustavsson red. 2004, sid. 167-189).

Enligt Löfberg finns det ett gap mellan teoretiska (allmängiltiga) kunskaper **om** något fenomen eller problem och kunskaper **för** att lösa ett praktiskt problem. Ett sätt att överbrygga detta gap (klyfta) är att ha kunskap **i** vilket motsvarar en medveten **förtrogenhet** om den verklighet (värld) där de teoretiska kunskaperna och det aktuella problemet finns. En medveten förtrogenhet innebär också att jag förstår gapet när jag söker teoretiska kunskaper samtidigt som jag deltar i lösandet av praktiska och avgränsade uppgifter.

Löfbergs sätt att arbeta har utmärkts av en ständig pendling mellan teoretiska resonemang och handfasta, avgränsade praktiska kunskaper. Detta har för Löfberg framstått som en svår konflikt som det är svårt att hitta en adekvat lösning på. Löfberg hävdar därför att det är angeläget att förstå gapet mellan teoretiska kunskaper och praktiska uppgifter och att kunna identifiera den möjlighet som ligger i själva förståelsen. Kunskapen **i** skulle bestå i att förstå vari konflikten mellan teori och praktiska åtgärder kan bestå.

Vårt sätt att uppfatta den värld där de teoretiska kunskaperna och det aktuella problemet finns bygger på abstraktioner (tankeskapelser) beroende på valt perspektiv (dvs. lyfta fram vissa aspekter av världen framför andra). Kunskap **i** försöker inta ett så perspektivlöst förhållande till världen som möjligt. Kunskap **i** krävs för att göra vardagen hanterbar och omedelbart förståelig. Kunskap **i** kan enligt Löfberg beskrivas som våra värderingar och vad vi vill uppnå med lösande av den praktiska uppgiften/problemet.

Jag har i min undersökning försökt koppla ihop Löfbergs uppdelning i olika typer av kunskap med de tidigare nämnda kunskapsformerna i läroplanen:

”Kunskap är inget entydigt begrepp utan kommer till uttryck i flera olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra” (Lpf 94 kapitel 1.2):

Enligt Stensmo 1997 (sid. 199) kan Lpf 94:s kunskapsformer också delas upp i hierarkier samt i kunskap grundad på teori eller praktik - enligt följande:

	Teorigrundad kunskap	Praktikgrundad kunskap
Högre nivå	Förståelse	Förtrogenhet
Lägre nivå	Fakta	Färdighet

Med utgångspunkt från Stensmos uppdelning av Lpf 94:s kunskapsformer anser jag att Löfbergs kunskap **om** (varför) kan kopplas till fakta och förståelse. Kunskap **för** (hur man löser ett praktiskt problem) motsvarar då den praktikgrundade kunskapen färdighet medan kunskap **i** kan kopplas till förtrogenhet.

Carlgren och Marton (2003) berör i *Lärare av i morgon* också läroplanens (Lpf 94) kunskapsuppfattning och förtrogenhetskunskapen:

”Förtrogenhetskunskapen kommer till uttryck i det goda omdömet, som förmågan att veta vad och när något ska göras. Genom att delta i praktiska verksamheter lär vi oss principerna för dessa. Att ha en förtrogenhet innebär att kunna tillämpa dessa principer på ett varierat och situationsanpassat sätt. Genom att inkludera förtrogenhet i den kunskap eleverna förväntas utveckla blir verksamheten en del av skolkunskapen”. (Carlgren och Marton 2003, sid. 197)

1.1.6 Tidigare forskning

Det har varit svårt att hitta tidigare forskning om samarbetet mellan skola och näringsliv. Jag har dock hittat några rapporter som beskriver vikten av ett samarbete. Jag har därför valt att försöka koppla ihop lärandet i skolan med det praktikgrundande lärandet i närings- och arbetsliv, och samspelet där emellan, för att förbereda eleverna inför yrkes- och samhällslivet. Jag redovisar även forskning som jag uppfattar stödjer behovet av ett mångkulturellt perspektiv i näringslivet och därmed i undervisningen inom ämnet företagsekonomi

I Boken om pedagogerna (2005) skriver Gunnar Sundgren om John Deweys pedagogiska filosofi under avsnittet: John Dewey – reformpedagog för vår tid?

”En central utgångspunkt i Deweys pedagogiska filosofi är att människan/barnet är en samhällsvarelse” (...) ” Samhälle, skola och individ måste utgöra en helhet om vi vill nå pedagogisk framgång”.

(Sundgren 2005 sid. 84)

Dewey diskuterar det så kallade representationsproblemet dvs. hur ska skolan ge kunskap om (symbolisera) en värld som inte är fysiskt representerad. Problemet blir därför hur kunskaper ska ges en form och ett innehåll som är förankrat i vardagen och som samtidigt utmanar den egna omvärldsförståelsen.

Dewey ansåg också att det skall finnas ett konstant utbyte med verksamheter utanför skolan och att samspelet med universitet, industri och handel skall vara omfattande.

Säljö (2000) betraktar i sin bok lärandet ur ett sociokulturellt perspektiv.

Omvärlden har en stor betydelse för människans sätt att lära och utvecklas.

Människor lånar kunskaper av andra och gör dem till sina egna. Det är därför viktigt att elever träffar vuxna utanför skolan Det är lika viktigt att lärare har kontakt med näringslivet eftersom innehållet i undervisningen måste kontinuerligt stämmas av mot verkligheten utanför skolan.

Peter Holmberg, f.d. sekreterare i gymnasiekommittén 2001, kommenterar kommitténs ställningstaganden i Myndigheten för skolutvecklings skrift Arbetsplats för lärande (2004) – om samverkan mellan gymnasieskola och arbetsliv. I sitt förslag till ny gymnasieskola lyfter kommittén bland annat fram betydelsen av goda arbetslivskontakter.

Under avsnittet lärande i skola och samhälle skriver Holmberg att all utbildning (i vidare mening) har som mål att förbereda för yrkeslivet och det kan därför ifrågasättas varför inte alla elever under gymnasiet får pröva en period i arbetslivet. I dag är det nästan bara elever från de yrkesförberedande programmen som får ta del av denna möjlighet. Möjligheterna finns dock redan idag att studieförberedande program kan ha arbetsförlagd utbildning. Lärande i arbetslivet bör därför även kopplas till de studieförberedande programmen.

För att få arbetsgivare och näringsliv aktivt engagerade krävs metodiskt och långsiktigt arbete med t.ex. nätverksbyggande. Holmberg framhåller att både de yrkesförberedande programmen och de studieförberedande programmen inte är avsedda att ge en färdig yrkesutbildning. Erfarenheter visat att många gymnasieskolor och gymnasieprogram har svårt med arbetslivskontakterna.

I sitt betänkande (SOU 2006:1), med titeln Skola och samhälle (2006), betonar även gymnasieentreprenadutredningen behovet av att stärka kopplingen mellan skola och arbetsliv. I rapporten redovisas att när undervisningen har lagts ut på entreprenad (dvs. undervisningen tillhandahålls av annan utbildningsanordnare än kommunen) har det lett till en närmare koppling mellan skola och arbetsliv. På så sätt skapas bättre möjligheter att förbereda eleverna för det kommande yrkeslivet.

Utredningen betonar dock att det är viktigt att säkerställa att den undervisning som lagts ut på entreprenad minst håller samma kvalitet som den undervisning som kommunen själv svarar för.

Vad finns det då för stöd för ett mångkulturellt perspektiv på näringslivet och i undervisningen? I sin bok Hur möter vi mångfalden på arbetsplatsen ställer Mlekov och Widell (2003) frågan: Varför skall vi arbeta med mångfald på svenska arbetsplatser? Enligt författarna är den viktigaste faktorn till varför företag jobbar med mångfaldsstrategier förmodligen globaliseringen.

”Det är ett välkänt faktum att kunskap om och förståelse för andra länders kulturer påverkar vårt beteende, vilket i sin tur kan vara avgörande i affärssammanhang.” (Mlekov och Widell 2003 sid.23)

Förändringarna i Sveriges befolkning på grund av en inflyttning av människor som flyr krig, förföljelse och fattigdom i sina hemländer har enligt Mlekov och Widell (2003) t.ex. resulterat i förändrade eller nya marknader och kundgrupper.

”Ett företag som avspeglar befolkningen eller de nya marknaderna och som kommer från olika delar av världen borde rimligen tillföra organisationen bättre kunskap om de behov och preferenser som finns hos kunderna”.
(Mlekov och Widell 2003)

Enligt rapporten Den mångkulturella marknaden (Fridholm 2006) så arbetar idag många stora företag både i Sverige och internationellt aktivt för att attrahera den mångkulturella marknaden. Det påverkar företagets personal, marknadskommunikation och produktutveckling. Men många svenska företag har ännu inte insett de nya kundernas köpkraft och konsumtionsmönster. Det kan t.ex. handla om att fira andra helger, vilja ha andra produkter och tjänster. Köpkraften för hushåll med utrikesfödda och deras barn uppgick enligt rapporten till 206 miljarder kronor år 2004.

Det finns även andra drivkrafter som har med företagen och dess effektivitet att göra när svenska företag uppger varför de satsar på mångfald. Mångfaldsarbetet initieras för att utveckla företagsklimatet och företagets ledare så att all personal (oavsett kulturellt ursprung) och deras kompetens och resurser utnyttjas bättre.
(Nilsson Fägerlind 2004)

2 Näringslivskontakter och näringslivsanknutna arbetsformer

Hur ser då utbytet mellan gymnasieskolan och näringslivet ut för de två skolor som ingår i undersökningen? Vilka kontakter med näringslivet har lärarna och på vilka sätt används representanter från näringslivet i undervisningen? Innehåller utbytet även yrkespraktik, UF-företag, projektarbete eller problemlösning?

2.1.1 Föreläsningar

Samtliga intervjupersoner använder externa föreläsare, från näringslivet och myndigheter, som kommer på besök till skolan. Flera lärare använder föreläsare från t.ex. Transfer, Svenskt Näringsliv och olika banker. Orsaken är främst att dessa föreläsningar är gratis. Ö utnyttjar även sina lärarkollegor med näringslivserfarenhet som föreläsare inom de områden där han själv saknar motsvarande erfarenhet.

Föreläsningarna kan avse marknadsföring, marknadsundersökningar, företagsprofilering, omvärldsanalys, säljträning, aktiekunskap, internationell ekonomi, entreprenörskap, ledarskap mm. Föreläsningarna är uppskattade av eleverna och särskilt uppskattade är föreläsningarna när de berör något som eleverna samtidigt arbetar praktiskt med i t.ex. ett UF-företag.

Lärarnas samlade erfarenheter av externa föreläsare förefaller vara positiva och S bedömer att föreläsningarna även innebär *”en egen nytta för mig som lärare”*

Enligt X *”har variationen i sig ett egenvärde”* och syftar då både på föreläsningen som undervisningsform och på att läraren ersatts av en annan person utanför skolan.

2.1.2 Studiebesök

Studiebesök används av ett flertal (fem av sju) av lärarna. Under intervjuerna framkom en hel del synpunkter på denna typ av kontakter med näringslivet.

Både **V** och **Y** betonar vikten av eleverna får chansen att besöka och ta del av företagets miljöer. **M** tycker att ett företagsbesök har sina klara fördelar jämfört med att en representant från företaget som besöker skolan.

”Eleverna kommer ut ur skolan och får träffa en ny person i en ny miljö (lokal). De får ta del av en annan kultur och miljö vilket ofta leder till flera aha-upplevelser och många nya intryck - jämfört med ett besök till skolan där det nya består i vad personen säger”. (M)

Ett positivt utbyte för eleverna förutsätter enligt **Y** att kommunikationen under ett studiebesök (eller en föreläsning) sker på rätt nivå. Detta för att eleverna med sin begränsade förförståelse ska kunna tillgodogöra sig lämnad information. **Y** tror också att mindre studiebesöksgrupper och en möjlighet till mer aktivt elevdeltagande skulle öka nyttan av ett studiebesök.

Samtliga lärare tycker dock att nackdelen med studiebesök är att det är tidskrävande (för både lärare och elever) att genomföra. Två av intervjupersonerna har lagt studiebesök på is eftersom mycket av deras engagemang och tid läggs på arbete med UF-företag för att t.ex. hitta engagerade näringslivsrepresentanter till rollen som UF-företagens rådgivare.

V vill *”jobba mer med näringslivskontakter i undervisningen men tiden gör att man inte hinner med”*. **Ö** och **H** ser mot bakgrund av tiden som en begränsad faktor för den enskilde läraren vilket innebär att det finns ett behov av att utveckla näringslivskontakter genom ett ökat lärarsamarbete, ökade tidsresurser och samordning av lärarlagets externa kontakter utanför skolan.

M vill gå ännu längre och ta ett helhetsgrepp på företagskontakterna genom en samordning av kontakterna för alla program på skolan. **M** ser en stor potential i ett nära samarbete mellan det lokala näringslivet och kommunen och detta

skulle kunna ske genom exempelvis praktikplatser, workshops, seminarier, bollplank, mentorskap eller genom att svara på elevfrågor via mejl. Målet är att skapa ett större engagemang för gymnasiet från det lokala näringslivet och samtidigt stärka skolans varumärke.

2.1.3 Direktkontakt mellan näringsliv och elever

En direktkontakt mellan näringslivets representanter och gymnasieeleverna är vanlig när det gäller projektarbetet. Eftersom båda gymnasieskolorna valt Ung Företagsamhet (UF) som projektarbete för flera av sina gymnasieprogram så är det obligatoriskt för varje UF-företag (elevföretag) att ha en person som arbetar i näringslivet som företagets rådgivare. Rollen som rådgivare innebär bland annat att fungera som en coach genom att bidra med goda råd och näringslivskontakter. Eleverna ska själva fatta nödvändiga beslut.

Direktkontakt mellan en näringslivsrepresentant och en elev uppstår också i samband med yrkespraktik (Prao) där näringslivsrepresentanten har rollen som handledare. På samhällsprogrammet med ekonomisk inriktning omfattar praktiken några veckor men på det lokalt anpassade Affärsprogrammet (som finns på en av skolorna) omfattar praktiken istället en dag i veckan (APU).

Handledarrollen innebär att planera en allsidig praktik som ger eleven en chans att få allmän arbetslivserfarenhet (passa tider, fungera tillsammans med arbetskamrater etc.), att få praktiskt tillämpa sina teoretiska kunskaper och att lära sig mer om ett företag och dess verksamhet.

Utan en aktiv handledare löper eleven risken att bara bli extra (gratis) arbetskraft. Enligt två av intervjupersonerna är detta inte ovanligt och de anser att handledarna borde kunna arbeta mer som coacher. Handledaren ska introducera, handleda, utvärdera och ge feedback till eleven samt lämna ett betygsgrundande omdöme till elevens lärare.

2.1.4 Projektarbete och problemlösning

I min undersökning har jag förutom skolornas näringslivskontakter även undersökt i vilken utsträckning lärarna använder de i näringslivet vanligt förekommande arbetsformerna projektarbete (UF-företag eller liknande) eller problemlösning?

Som tidigare nämnts använder båda skolorna UF-företag som projektarbete. Samtliga intervjupersoner utom en tycker att UF-företag är ett bra exempel på när elever får arbeta i projektarbetsform eller i en projektliknande arbetsform.

Inom ramen för UF-företagets verksamhet får eleverna öva sig på att självständigt planera, samarbeta, lösa konflikter, lösa problem och fatta beslut. Enligt V så styrs och stöttas eleverna i UF-arbetet i varierande grad beroende på dels elevernas förmåga att genomföra saker, dels på vilken lärare de har. Vissa elever klarar t.ex. inte att planera sitt eget eller andras arbete.

UF-företagets verksamhet upplevs av samtliga lärare ha en stor verklighetsförankring genom att eleverna i olika roller (med givna ansvarsområden) bland annat får ta ansvar för både företagets verksamhet och sin egen roll i företaget samt att det handlar om ett verkligt företag, verkliga pengar och verkliga beslutssituationer.

X anser att arbetet i ett UF-företag

”är väldigt projektinriktat men att UF främst är en pedagogisk idé och inte ett verktyg för att skapa entreprenörer”. (X)

Arbetet i ett UF-företag utförs i en vanligt förekommande arbetsform vilket är huvudpoängen. Det ställs krav på att eleverna ska kunna konkretisera sin planering och sina arbetsformer, samarbeta och använda tiden till att göra rätt saker. **X** anser dock att uppdelningen på olika roller i UF-företaget i värsta fall kan innebära en inlåsning genom att eleven inte tillåts att träna på någon annan roll än sin egen.

Vad kännetecknar då ett projekt i teorin? Ett projekt eller att arbeta i ett projekt har följande kännetecken enligt Andersson och Pihlsgård (2000):

- En tillfällig arbetsuppgift
- Arbetet utförs av en tillfälligt sammansatt grupp av människor
- Målinriktat arbete (alla i projektet vet målet)
- Projekttiden är avgränsad med en starttidpunkt och en avslutningstidpunkt
- Projektresurser i form av personer, kompetenser, pengar mm. finns avsatta för projektet

M uppfattar inte att ett UF-företag egentligen uppfyller den vedertagna teoretiska definitionen av ett projekt eller att UF-företaget befinner sig i en professionell verklighet eller miljö. Projektarbete är vanligt i näringslivet men **M** anser att UF-arbetet faller inom skolans verksamhet vilken befinner sig i en skyddad värld och miljö. **M** är dock positiv till UF.

”Arbetet i ett UF-företag innebär problemlösning med väldigt mycket hjälp och att eleverna försöker arbeta självständigt. Målet med UF är att lära eleverna socialt uppförande och ge dem olika verktyg och metoder för att lösa problem”.

2.1.5 Yrkespraktik

Elevernas utbyte av sin yrkespraktik (Prao) varierar mellan olika elever. Yrkespraktiken ger dock eleverna en arbetslivserfarenhet och en verklighetsanknytning genom att eleven under sin praktik normalt fått lära sig att ta ansvar, passa tid och utveckla sin sociala kompetens. Yrkespraktik förekommer vid båda skolorna.

Enligt **Ö** är 80-90 % av eleverna på samhällsprogrammet nöjda med sin yrkespraktik på två veckor. För flera elever visar praktiken att den teoretiska undervisningen inte är ett självändamål utan att teorin går att omsätta i

verkligheten. Det är dock en mycket tidskrävande process att hitta praktikplatser till alla elever även om elevens bästa alltid sätts främst.

2.1.6 Sammanfattning och analys

- Undersökningen visar att intervjuade lärare med näringslivserfarenhet använder olika kontakter från näringslivet i sin undervisning. Av undersökningen framgår också att båda skolorna använder de i näringslivet vanligt förekommande arbetsformerna yrkespraktik, projektarbete (UF-företag) och problemlösning.
- Utbytet med representanter från näringslivet avser främst föreläsningar och studiebesök. Några av lärarna betonar vikten av att eleverna besöker representanter från näringslivet i företagsmiljö. Andra lärare betonar vikten av kommunikationen med eleverna sker på rätt nivå dvs. med hänsyn till den förförståelse som eleverna har.
Förförståelsen motsvarar enligt min bedömning Löfbergs (2004) begrepp kunskap **om** dvs. fakta (teori) och förståelse (för vad teorin ska användas till)
- Föreläsningarna är som regel uppskattade av både elever och lärare. Men det finns givetvis en risk för att föreläsaren lägger sig på en för hög nivå. Ofta anordnas föreläsningar i större grupper vilket tyvärr kan hämma en diskussion mellan elever och föreläsare i anslutning till föreläsningen. Ibland föreläser även någon av skolans lärare med näringslivserfarenhet.
- Gemensamt för samtliga intervjupersoner är att de upplever arbetet med att arrangera kontakterna med näringslivet som tidsödande och att det saknas ett organiserat samarbete med andra lärare. Just bristen på tid verkar för samtliga intervjupersoner vara en begränsande faktor för hur stort utbytet blir med representanter från näringslivet. För att kunna utveckla skolans näringslivskontakter föreslår flera lärare en ökad samordning från skolans sida samt ökade tidsresurser.

- En direktkontakt mellan elever och näringslivet uppstår när näringslivsrepresentanter ikläder sig rollen som rådgivare till UF-företag respektive rollen som handledare vid yrkespraktik.
- Rådgivare till ett UF-företag är en viktig roll och starkt personberoende. Det är främst vid starten av UF-företaget som eleverna behöver stöd av rådgivaren, men samtidigt är de då som eleverna har svårt att precisera vilken typ av hjälp de behöver. Eleverna har stor nytta av en aktiv och engagerad rådgivares erfarenheter och råd i de olika verklighetsanknutna situationer som UF-företaget normalt hamnar i. Men även lärare med arbetslivserfarenhet från näringslivet kan utgöra ett viktigt stöd för eleverna i UF-arbetet.
- Flertalet intervjupersoner tycker att ett UF-företag är ett bra exempel på när elever arbetar i projektarbetsform. I UF-företaget ges eleverna genom projektarbete och problemlösning en möjlighet att få tillämpa den teori som eleverna undervisas i parallellt med projektarbetet. UF-arbetet är därför ett sätt att skapa förståelse för företagsekonomisk teori (vilket motsvarar kunskapen **om** enligt Löfberg 2004).
- Arbetet i ett UF-företag innebär att eleverna tränas i självständigt arbete, att samarbeta, att lösa konflikter och att lära sig socialt uppförande. Eleverna tränas också i problemlösning genom att ge dem olika verktyg och metoder för att lösa verklighetsanknutna problem.
- Jag bedömer att elevernas erfarenheter från UF-arbetets verklighetsanknutna situationer samt rådgivarnas (eller lärarnas) praktiska råd bidrar till att öka elevernas färdighet (dvs. kunskap **för** att lösa ett praktiskt problem) som på sikt kan leda till en förtrogenhet dvs. kunskapen **i** (medveten förtrogenhet om när och vad något ska göras).

- För att kunna erbjuda en fungerande och verklighetsanknuten yrkespraktik krävs en aktiv dialog mellan eleven, elevens handledare och skolan. Det krävs också en aktiv uppföljning och utvärdering av praktikplatsen och elevens arbete.
- För flera elever på den ena skolans samhällsprogram leder yrkespraktiken hos olika företag till aha-upplevelser när det gäller kopplingen mellan teori och praktik. Aha-upplevelserna tolkar jag främst som exempel på en ökad förståelse för teorin och ett steg på vägen mot att uppnå en färdighet för att lösa praktiska problem i verkligheten (dvs. kunskapen **om** respektive **för** enligt Löfberg 2004).
- Eftersom yrkespraktiken på samhällsprogrammet endast pågår två veckor så utgör den inte samma sätt som UF-arbetet en grund för ökad förtrogenhet.
- Att hitta fungerande och verklighetsanknutna yrkespraktikplatser är en tidskrävande process som kräver att läraren har ett bra kontaktnät och samarbete med olika företag inom näringslivet.

3 Näringslivsinformation och näringslivserfarenhet

3.1.1 Lärarnas egen arbetslivserfarenhet

Som framgår av presentationen av intervjupersonerna har en klar majoritet av de intervjuade lärarna (sex av sju) en praktisk arbetslivserfarenhet efter att ha arbetat i näringslivet (2-15 år) med t.ex. marknadsföring, försäljning, organisationsutveckling, ekonomistyrning (redovisning och budget) och kostnads- och intäktsanalys (kalkylering). Två av de intervjuade har också erfarenhet av att ha haft en ledarroll för en grupp av medarbetare. En lärare har tidigare drivit ett enmansföretag

Intervjupersonerna använder sina erfarenheter från näringslivet i undervisningen på olika sätt och i olika omfattning. Det är vanligast att de egna erfarenheterna ligger till grund för främst praktiska exempel och övningsuppgifter i undervisningen samt projektarbetet (UF-företag).

M använder t.ex. med fördel egna upplevda erfarenheter som praktiska exempel när eleverna frågar varför de ska lära sig en viss sak.

”Egna erfarenheter upplevs som mer på riktigt av eleverna” (...) ”mer meningsfullt att få veta när och i vilket sammanhang kunskapen om något används”. (M)

De personliga kontakter som intervjupersonerna knöt under sin tid i näringslivet (eller på annat sett senare) utnyttjas i varierande omfattning. De egna personliga kontakterna används främst för att ordna studiebesök och praktikplatser, eget

kunskaps- och erfarenhetsutbyte samt i viss mån för gästföreläsningar och som input till egna undervisningsförberedelser.

3.1.2 Näringslivsinformation

Aktuella frågor och nyheter som berör näringslivet bevakas av intervjupersonerna via främst dagstidningar, fackpress och etermedia.

Urvalet av material som används i undervisningen görs med hänsyn till vad som är pedagogiskt motiverat att ta med under ett visst undervisningsmoment. Vid val av material tas också hänsyn till t.ex. elevernas förförståelse och artiklarnas språkliga och innehållsmässiga svårighetsgrad. Aktuella artiklar och rubriker går igenom och analyseras tillsammans med eleverna i syfte att hitta huvudfrågan och dess bakgrund.

S och **M** använder gärna tidningarnas verklighetsanknutna exempel och läsarfrågor i sin undervisning. **M** tycker dock att det är en brist att det saknas affärstidningar på skolan. Orsaken till detta är inte känd men kostnaden antas spela in.

X arbetar väldigt lite med aktuella frågor eftersom han bedömer att *”dagsaktuella frågor och förändringar normalt inte har så stor inverkan på kurserna i företagsekonomi”*.

X och **H** försöker ibland att fånga en aktuell och för eleverna populär och angelägen företeelse eller trend (som t.ex. dokusåpan Robinson). Därefter försöker de översätta (koppla) ett undervisningsmoment till den aktuella företeelsen för att på så sätt öka elevernas intresse, engagemang och förståelse.

Skolorna använder även verklighetsanknutet undervisningsmaterial och information från t.ex. Svenskt Näringsliv och Unga aktiesparare i form av böcker (freebooks), broschyrer, tv-program och filmer. **V** och **M** skulle vilja arbeta mer med filmer och TV-program men tycker att det är tidsödande och svårt att hitta bra och aktuellt material.

Aktuellt näringslivsmaterial finns också på Internet och används av ett flertal av intervjupersonerna som en källa för elevernas informationsökning när det gäller företag och näringsliv. **M** använder även Internet som källa för undervisningsupplägg och provfrågor. **V** tycker istället att det tar för mycket tid att söka och förbereda undervisningsmaterial som är kopplat till Internet.

Ö betonar att skolan arbetar med aktuella, och i näringslivet använda programvaror i sin datorstödda undervisning i t.ex. redovisning. Det finns även näringslivsanknutna applikationer via Internet där eleverna kan simulera verklighetsanknutna situationer från näringslivet.

3.1.3 Kollegialt utbyte och samarbete

I vilken omfattning diskuteras aktuella frågor avseende näringslivet eller ämnet företagsekonomi på de två skolor som ingår undersökningen? Finns det ett kollegialt utbyte av t.ex. tankar, information, lektionsupplägg och erfarenheter?

”Jag tycker att jag och mina kollegor talar för lite om aktuella frågor och mer om olika problem och elevvärenden. Vi borde diskutera aktuella ämnesfrågor – vi är ju akademiker!” (V)

Detta är **V**:s åsikt men ingen av hennes intervjuade kollegor på skolan har en annan uppfattning. **H** anser att lärarna borde diskutera mer gemensamt men är osäker på om alla lärarkollegorna skulle vilja delta i dessa diskussioner.

”Erfarenhetsutbytet borde vara mer omfattande. Det är främst bland oss yngre lärare, som söker vår lärarroll, som det finns ett erfarenhetsutbyte” (H)*

* som arbetat kort tid i läraryrket (min anmärkning)

H:s uppfattning bekräftas av **M**. Hon tycker att det kollegiala utbytet av kursplaneringar, lektionsupplägg och exempel fungerar bra genom bland annat en gemensam digital lagringsplats på skolans interna nätverk. Hon anser dock att den kollegiala diskussionen inom ämnet inte är tillräckligt planlagd,

organiserad eller kvalitetssäkrad för att hon ska kunna hålla sig ajour eller kunna uppdatera sin undervisning. En annan begränsande faktor är bristen på tid.

Ö tycker att det kollegiala utbytet fungerade bättre tidigare när det fanns mer tid avsatt för så kallade ämnesträffar. **Ö** upplever att bristen på tid för ett kollegialt ämnesutbyte beror på att andelen administrativt elevarbete har ökat jämfört med tidigare.

Enligt **X** förs ingen aktuell ämnesdiskurs där han arbetar. Diskussionen avser istället hur lärarna ska hantera viss uppkomna situationer och hur de ska kunna förbättra olika saker inklusive olika sätt att bedöma eleverna.

3.1.4 Ett mångkulturellt perspektiv i undervisningen

Med ett **mångkulturellt perspektiv i undervisningen** avses det mångkulturella Sveriges påverkan på näringslivet och ämnet företagsekonomi när det gäller t.ex.

- Företagande (företag som drivs av människor med en mångkulturell bakgrund och ett ledarskapsideal som skiljer sig från det svenska)
- Försäljning och marknadsföring (marknadskommunikation) avseende mångkulturella kunder och konsumentgrupper
- Organisation och ledarskap i heterogena företag eller arbetsgrupper som innehåller människor med en mångkulturell bakgrund

Merparten av intervjupersonerna har inte anlagt ett mångkulturellt perspektiv i undervisningen på det sätt som jag beskrivit detta perspektiv ovan.

Y har i sin undervisning berört vikten av att ta hänsyn till kunder med rötter i en annan kultur än den svenska i samband med att elever arbetat med en marknadsaktivitetsplan inom ramen för undervisningen i marknadsföring. Även **M** har i samband med marknadsföringsavsnittet berört marknadsföringen ur ett ”etniskt” perspektiv.

Y har också berört olika ledarskapstilar i olika länder och kulturer i samband med undervisningen i kursen internationell ekonomi. **S** har vid ett tillfälle diskuterat varför många invandrarungdomar åker den långa vägen från förorten in till stan för att köpa skor i en populär (men dyr) skoaffär inne i centrala Stockholm. Övriga intervjupersoner har inte själva reflekterat utifrån ett mångkulturellt perspektiv i sin undervisning.

Projektarbetet i de undersökta skolorna har (med få undantag) inte präglats av UF-företag med affärsidéer, produkter eller kundgrupper med mångkulturella förtecken, även om UF-företagen helt eller delvis bestått av elever med en mångkulturell bakgrund. **V** uppfattar det snarare så att elever med mångkulturell bakgrund ”*vill vara svenskar*” genom att sälja svenska produkter och på så sätt smälta in bland övriga elever.

M medger att hon inte tänkt på att valet av affärsidé skulle kunna var kulturellt betingat. Självkritiskt uppger hon att detta kanske beror på att hon är mycket präglad av sin egen skolgång och sina egna erfarenheter från näringslivet.

Flera av intervjupersonerna har i samband med min fråga om ett mångkulturellt perspektiv i undervisningen kommit in på sitt eget ledarskap i klassrummet i samband med klasser som innehåller elever med en mångkulturell bakgrund. Här skiljer sig perspektiven åt genom att några lärare i sitt ledarskap inte tänker på eller medvetet betonar att det finns elever med en mångkulturell bakgrund (för att ”undvika risken för rasism” eller ”en uppdelning i vi och dom”). Samtidigt finns det en intervjuad lärare som i sitt ledarskap bejakar att det finns elever i klassen med en mångkulturell bakgrund. **Ö** berättar att det ibland kan vara svårare att hitta yrkespraktikplatser till elever med en mångkulturell bakgrund och han misstänker att det beror på elevernas ”ej svenskklingande namn”.

3.1.5 Sammanfattning och analys

- Aktuell näringslivsinformation, dvs. frågor och nyheter som berör näringslivet och företagsekonomi, fångar intervjupersonerna upp genom tidningar, etermedia och Internet. Detta bidrar till att fakta (teori) och förståelsen för teorin (kunskapen **om** enligt Löfberg 2004) hålls ajour och utvecklas genom kopplingen till näringslivet.

- Intervjuade lärare med näringslivserfarenhet använder i varierande omfattning sina egna erfarenheter i undervisningen.
- Även elevernas färdighet att kunna lösa problem (kunskapen **för** enligt Löfberg 2004) påverkas positivt vid arbete med att lösa aktuella och verklighetsbaserade uppgifter och exempel ur t.ex. tidningar.
- Båda skolorna använder samma typ av datorprogram för t.ex. redovisning som används i näringslivet. Skolorna använder även aktuellt undervisnings- och informationsmaterial från näringslivet.
- Det kollegiala utbytet mellan ekonomilärarna på respektive skola avser främst elevärenden, elevbedömningar och kursmaterial. Lärarnas uppfattning är att utbytet av ämnesfrågor och ämnesdiskurs borde vara mer omfattande men att brist på tid är en begränsande faktor.
- Ett mer omfattande och organiserat kollegialt utbyte skulle underlätta för ekonomilärarna att hålla sig ajour när det gäller ämnesteorier och praktisk tillämpning.
- Två av intervjupersonerna har berört kundernas etniska ursprung i samband med undervisning i marknadsföring av en produkt eller tjänst. En intervjuperson har berört ledarskapstilar i olika länder och kulturer i samband med undervisningen i kursen internationell ekonomi.
- Projektarbete UF har genom åren (med få undantag) inte innehållit UF-företag med affärsidéer, produkter eller kundgrupper med mångkulturella förtecken.
- Merparten av intervjupersonerna har inte reflekterat eller utgått utifrån ett mångkulturellt perspektiv i sin undervisning inom ämnet företagsekonomi. Detta medför enligt min bedömning att elevernas kunskaper motsvarande fakta och förståelse (kunskapen **om** enligt Löfberg 2004) till stor del saknar detta perspektiv och därmed en viktig dimension.

4 Sammanfattande diskussion och framtida forskning

Jag vill med min undersökning söka svar på om gymnasieskolan, inom ramen för ämnet företagsekonomi, har ett bra samarbete med samhället utanför skolan representerat av näringslivet. Ett samarbete som syftar till att förmedla de kunskaper som eleverna behöver för yrkes- och arbetslivet och som inte skolan själv kan tillhandahålla.

Jag tycker att Deweys tankar (Sundgren 2005) kring kopplingen mellan samhälle, skola och elev känns igen i läroplanens skrivningar. Även om läroplanen (Lpf 94) innehåller en vidgad kunskapssyn och en större betoning av erfarenhet jämfört med tidigare läroplaner så återstår en del innan Deweys skola förverkligas.

Min teoretiska ansats när det gäller kunskap har jag lånat från Arne Löfberg (2004). Enligt Löfberg finns det ett gap mellan **kunskap om** (teori) och **kunskap för** (att lösa ett praktiskt problem). Detta gap kan överbryggas genom **kunskap i** (dvs. med en medveten förtrogenhet om den verklighet där teori och praktiska problem finns).

Jag har i undersökningen försökt koppla Löfbergs (2004) olika typer av kunskaper med läroplanens fyra kunskapsformer fakta (teori), förståelse (veta varför), färdighet (veta hur man gör det) och förtrogenhet (veta vad och när man ska göra det). Kunskapen **om** kan kopplas till kunskapsformerna fakta och förståelse. Kunskapen **för** motsvaras av kunskapsformen färdighet medan kunskapen **i** kan kopplas till kunskapsformen förtrogenhet. Både kunskapen **för** och **i** återfinns och förvärvas i näringslivet.

Enligt min uppfattning (baserat på mina näringslivserfarenheter) motsvarar Löfbergs kunskapstyper och läroplanens kunskapsformer (angivna inom parentes) följande exempel på viktiga kunskaper:

Kunskap om (fakta , förståelse)

- företagsekonomisk teori och begrepp, förklaringsmodeller och användningsområde

Kunskap för (färdighet) att lösa ett praktiskt problem

- praktiskt användbara arbetssätt, tekniker och hjälpmedel

Kunskap i (medveten förtrogenhet) – näringslivets kunskap att analysera och hantera:

- osäkerheten i uppskattningar, budget och prognoser - avseende kostnader och intäkter, försäljnings- och inköpsvolym
- kundbeteende och kundpreferenser hos t.ex. en mångkulturell kundgrupp
- förändringar i nationalekonomiska faktorer (inflation, ränta, valutakursutveckling, utbud och efterfrågan totalt på varor och tjänster)
- ledarskap och organisation (samarbete, konfliktlösning, ledarstil mm.) samt förändringar i lagstiftning och beskattning
- företagsekonomiska problem och komplexa beslutssituationer

Skolan tillhandahåller traditionellt de teorigrundade kunskapsformerna fakta och förståelse. För att eleverna på sikt ska kunna öka sin praktiskt grundade kunskap i form av färdighet och förtrogenhet (kunskap **för** respektive **i**) inom ämnet företagsekonomi krävs enligt min bedömning att eleverna dels får ta del av näringslivets kunskaper, erfarenheter och verklighet (vardag), dels får arbeta under verklighetsliknande arbets- och undervisningsformer. För detta krävs ett fungerande samarbete med näringslivet och att skolan har tillgång till aktuell näringslivsinformation.

Jag bedömer utifrån mina intervjuer att de båda skolorna har ett löpande utbyte av näringslivskontakter, näringslivserfarenheter och aktuell näringslivsinformation genom sina aktiva lärare (med erfarenhet från näringslivet). Att upprätthålla goda kontakter med

näringslivet upplevs dock av samtliga intervjupersoner som tidskrävande. Bristen på tid och samarbete mellan lärarna kan ha en begränsande effekt på hur stor utbytet med näringslivsrepresentanter blir. Min slutsats är därför att skolornas arbete med näringslivskontakter bör kunna ske på ett mer samordnat och effektivt sätt.

Projektarbete i ett UF-företag ger enligt min bedömning eleverna förutsättningar för att kunna tillgodogöra sig kunskap i företagsekonomi motsvarande förståelse (kunskap **om**), färdighet (kunskap **för**) och förtrogenhet (kunskap **i**). Skälen till detta är t.ex.:

- UF-arbetet sker över ett helt år parallellt med användbar företagsekonomisk teori.
- Eleverna ställs inför olika situationer som åtminstone påminner om den verklighet som är näringslivets vardag. En verklighet med osäkerhet, problem och beslutssituationer som färdighet och medveten förtrogenhet syftar till att kunna hantera.
- Elever uppger att de har lärt sig mycket om företagande under UF-året.

Även om inte eleverna under skoltiden hinner tillgodogöra sig en färdighet eller förtrogenhet inom företagsekonomi så tror jag att näringslivskontakter, UF-företag och yrkespraktik kan ge eleverna en insikt om vilken typ av färdighet och förtrogenhet som krävs i dagens näringsliv.

Avsaknaden av tid och ett organiserat kollegialt utbyte mellan ekonomilärarna utgör också ett hinder för lärarna att hålla sig ajour med ämnesteori eller praktisk tillämpning i näringslivet. Detta kan negativt påverka lärarnas kunskaper och därmed elevernas förståelse för teorin (kunskapen **om**) samt elevernas färdighet (kunskapen **för**).

En medveten förtrogenhet om det mångkulturella Sveriges påverkan på företagets personal, ledarskap, produkter och marknadsföring saknas hos en del företag inom det svenska näringslivet idag. Detta framgår tydligt av Mlekov och Widell (2003), Fridholm (2006) och Nilsson Fägerlind (2004).

Av intervju svaren framgår det att intervjupersonerna endast i mindre omfattning använt ett mångkulturellt perspektiv i undervisningen. Detta påverkar givetvis elevernas kunskaper motsvarande fakta och förståelse (kunskapen **om**) negativt. Att lägga till ett mångkulturellt perspektiv i undervisningen är inte svårt. Men för att eleverna ska kunna uppnå en färdighet

och en förtrogenhet (kunskapen **för** respektive **i**) utifrån detta perspektiv krävs t.ex. yrkespraktik hos ett företag som bejakar det mångkulturella Sveriges påverkan på näringslivet.

Avslutningsvis så utgör min undersökning vid två olika skolor i Stockholmsområdet inte ett tillräckligt stort empiriskt material för att kunna dra några allmänna slutsatser om gymnasieskolans utbyte med näringslivet. Min undersökning visar att de båda gymnasieskolorna har ett samarbete/utbyte med näringslivet och att skolorna på olika sätt och i varierande omfattning tillvaratar näringslivsinformation samt kunskaper och erfarenheter från näringsliv och lärare i sin undervisning. För att ytterligare kunna utveckla utbytet med näringslivet krävs resurser i form av tid och pengar samt en ökad samordning av skolornas näringslivskontakter. Utbytet med näringslivet är enligt min uppfattning och erfarenhet en viktig förutsättning för att eleverna ska kunna börja tillgodogöra sig kunskap i form av färdighet och förtrogenhet inom ämnet företagsekonomi - tillika kunskap som är användbar och efterfrågad i yrkeslivet. Eftersom jag inte hittat någon tidigare forskning som direkt anknyter till mina övergripande frågeställningar så pekar det på ett behov av en framtida forskning som djupare undersöker och analyserar samarbetet och utbytet mellan skola och näringsliv.

Källförteckning

Andersson J & Pihlsgård A (2000) *E2000 Projekt och företagande*
Liber Ekonomi

Carlgren I & Marton F (2003) *Lärare av i morgon*
Pedagogiska magasinet skriftserie nummer ett, Lärarförbundets förlag

Fridholm A (2006) *Den mångkulturella marknaden 2006*
Timbro

Holmberg P & Myndigheten för skolutveckling (2004) *Arbetsplats för lärande*
Myndigheten för skolutveckling

Holme I M & Solvang B K (1997) *Forskningsmetodik*
Studentlitteratur

Lantz A (1993) *Intervjumetodik*
Studentlitteratur

Löfberg A (2004) *Vår undflyende omvärld och pedagogisk forskning*
Ingår i *Pedagogik som vetenskap*, Bron A & Gustavsson A (red.)
Stockholms Universitet, Pedagogiska Institutionen

Mlekov K & Widell G (2003) *Hur möter vi mångfalden på arbetsplatsen?*
Studentlitteratur

Nilsson Fägerlind G (2004) *Mångfald i praktiken*
Konsultförlaget

SOU 2 006:1 (2006) *Skola & Samhälle*
Betänkande av gymnasieentreprenadutredningen

Stensmo C (1997) *Ledarskap i klassrummet*

Studentlitteratur

Sundgren G (2005) *John Dewey – reformpedagog för vår tid?*

Ingår i *Boken om pedagogerna*, Liber AB

Säljö R (2000) *Lärande i praktiken – Ett sociokulturellt perspektiv*

Bokförlaget Prisma

1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94

Läraryboken, Lärarnas Riksförbund

Intervju med sju lärare vid två olika skolor i Stockholmsområdet (december 2006)

Bilaga 1 - Intervjufrågor till sju gymnasielärare vid två olika skolor i Stockholmsområdet (i två kommuner)

1. Din bakgrund

- Ålder?
- Hur länge har du arbetat som lärare i företagsekonomi? Är du behörig lärare?
- Hur länge har du arbetat på din nuvarande skola?

2. Arbetslivserfarenhet

- Har du praktisk arbetslivserfarenhet från näringslivet genom att arbeta med företagsekonomi dvs. redovisning, marknadsföring, organisation och ledarskap eller kostnads- och intäktsanalys?
- Vilken typ av arbetslivserfarenhet och arbetsuppgifter?
- Har du haft ledaransvar?
- Utnyttjar du dina kontakter från din tid i näringslivet?
- Involverar du dina egna erfarenheter från näringslivet i din undervisning?

3. Representanter från näringslivet

- Använder du representanter från näringslivet i din undervisning?
- Om så är fallet – på vilket sätt?

4. Aktuella frågor och aktuellt material

- Tar du upp aktuella frågor i din undervisning?
- Om så är fallet – På vilket sätt och ifrån vilka källor?
- Har ni på din skola ett kollegialt utbyte när det gäller aktuella frågor, aktuell diskurs eller aktuellt material?

5. Arbetsformer och arbetsätt

- Använder du i undervisningen följande (i näringslivet vanligt förekommande) arbetsformer och arbetsätt: projektarbete, problemlösning och arbetspraktik?
- Använder skolan UF-företag (eller liknande) som projektarbete?

6. Mångkulturellt perspektiv

- Använder du i undervisningen ett mångkulturellt perspektiv med avseende på:
 - Produkt- och tjänsteutveckling på en mångkulturell marknad?
 - Marknadsföring och marknadskommunikation avseende mångkulturella kundgrupper?
 - Organisation och ledarskap i heterogena företag?